

EÚ A MIGRÁCIA

EU AND MIGRATION

Michal VAJDA

ABSTRACT

Migration is not a new, modern phenomenon of the present time. On the contrary, the phenomenon of the present time is its demonization, the spread of false and distorted information, mainly in the environment of alternative media and electronic social networks. The aim of the work is to present true, balanced and, as far as possible, comprehensive information about the facts, causes, trends, benefits and security risks associated with the topic of the European Union and migration in a clear and concise manner. It focuses on migration to the European Union from third countries, the factors that cause and accelerate it, and the tools and policies that the Union applies to manage it. When creating the article, publicly available information from official sources of the European Union was analyzed - documents published by the European Commission, the Statistical Office of the European Communities, but also from relevant official policies of the Slovak Republic and peer-reviewed scientific works.

Keywords: migration, European Union, security

ÚVOD

Migrácia nie je novodobý, moderný fenomén súčasnej doby. Naopak fenoménom súčasnej doby je jej démonizovanie, šírenie nepravdivých a skreslených informácií a to hlavne v prostredí alternatívnych médií a elektronických sociálnych sietí. Pod pojmom migrácia sa vo všeobecnosti rozumie akákoľvek „*zmena obvyklého miesta pobytu uskutočnená cez hranice určitej územnej jednotky*“ (Pavlík – Kalibová, 2005, s. 104). Aj letmá analýza vyššie spomínanej definície pojmu naznačuje, že migrácia zahŕňa extrémne širokú oblasť možného výskumu. Dá sa aplikovať na veľké sťahovania národov na území Európy v 4.-7. storočí nášho letopočtu, ale pri ďalšom zovšeobecňovaní hoci aj na akékoľvek presuny pravekých kmeňov z jedného do iného geograficky ohraničeného územia. Ak slovo pobyt alternujeme pojmom výskyt, môžeme o migrácii hovoriť aj v kontexte miliónov rokov histórie pred tým, ako sa na planéte Zem vyskytli prví moderní ľudia, alebo prvé živočíchy vôbec.

Slovenská republika dlhodobo patrí ku krajinám s najnižším počtom cudzincov žijúcich na ich území. Napriek tomu, že až polovica obyvateľov Slovenska vo svojom okolí nepozná cudzina, ktorý by žil na našom území, ale paradoxne pravdepodobne práve preto, je migrácia v SR vnímaná v prevažnej miere ako negatívny jav (Vašečka, 2009). Situácia sa nezmenila ani po Európskej migračnej kríze z roku 2015, keďže množstvo politických subjektov na Slovensku si budovalo lepšiu pozíciu v politickej súťaži práve šírením atmosféry strachu, využívajúc negatívne vnímanie témy populáciou.

Pritom migrácia a s ňou spojené javy objektívne prinášajú nepopierateľné benefity, z ktorých ľudstvo profituje a s najväčšou pravdepodobnosťou aj vďaka svojej existencii v podobe akú dnes poznáme. Zmeny pobytu, výskytu rastlinných a živočíšnych druhov dali vo veľkej miere základ biodiverzite a evolúcii. Aj vďaka miešaniu genetických informácií sa zvyšovala a zvyšuje odolnosť živočíchov, vrátane človeka a jeho schopnosť prispôbiť sa a

odolávať vplyvom okolitého prostredia. Práve migrácia často stála za importom nových poznatkov v rôznych oblastiach výrazne ovplyvňujúcich život človeka – poľnohospodárstve, priemysle, vede, umení a podobne. Naopak, existuje mnoho názorných príkladov toho, že život v izolovaných komunitách môže viesť a v množstve prípadov pravdepodobne aj viedol k ich úpadku alebo úplnému zániku (Rudan, 2006).

Je však nepopierateľným faktom, že migrácia v ostatných desaťročiach nadobúda úplne nové dimenzie. Búra zažité dichotómie jednosmerných tokov aj rozdelenie krajín na emigračné, tranzitné a imigračné (Vašečka, 2009). Prakticky všetky krajiny na svete sú dnes zdrojom migrantov, ich prijímateľom, miestom prechodu a to častokrát dokonca súčasne. Z globálneho pohľadu sa dá aktuálna situácia popísať slovami ako komplexná, turbulentná, chaotická a nepredikovateľná.

Aj pri zúžení pohľadu na problematiku týkajúcu sa migrácie vo vzťahu k Európskej únii téma nestratí na svojej komplexnosti. Všetky krajiny nášho spoločenstva zažívajú odlev vlastných obyvateľov do iných krajín Únie, prílev osôb z inej členskej krajiny a slúžia zároveň na ich tranzit. Z pohľadu Európskej únie ide o vnútornú migráciu. Aj tieto toky sú vo veľkých objemoch a v januári 2023 až 20 miliónov občanov EÚ žilo v inej členskej krajine ako sa narodilo (EUROSTAT, 2023). Z pohľadu európskej bezpečnosti je však najväčšou výzvou migrácia vonkajšia, a to hlavne imigrácia do EÚ z tretích krajín. Aj preto bol výskum problematiky zúžený prevažne práve na túto konkrétnu oblasť. V priebehu výskumu bolo zistené, že úplná izolácia problematiky je obtiažna až nemožná.

Cieľom článku je prehľadným a prierezovým spôsobom prezentovať pravdivé, vyvážené a v rámci možností komplexné informácie o faktoch, príčinách, trendoch, benefitoch a bezpečnostných rizikách spojených s témou Európskej únie a migrácie. Pri tvorbe článku boli analyzované verejne dostupné informácie z oficiálnych zdrojov Európskej únie – dokumenty publikované Európskou komisiou, Štatistickým úradom Európskych spoločenstiev (EUROSTAT), ale aj z relevantných oficiálnych politík SR a recenzovaných vedeckých prác.

1 ŠTATISTIKY A PRÍČINY MIGRÁCIE DO EÚ

Cieľom migračnej politiky EÚ je vytvárať vhodné podmienky v oblasti legálnej migrácie so zreteľom na potreby a schopnosti prijímania cudzincov, vrátane ich integrácie do spoločnosti. Ďalej poskytovať ochranu tým, čo to potrebujú a naopak, bojovať proti nelegálnej migrácii, obchodovaniu s ľuďmi, prevádzkačstvu a otrokárstvu. Európska únia nemá oficiálne definovanú zvlášť internú a externú migračnú politiku (Niemann – Zaun, 2023). Jedným zo základných predpokladov správneho nastavenia migračnej politiky EÚ, ale aj politík jednotlivých členských štátov, ktoré ku riešeniu otázky migrácie pristupujú samostatne a veľmi rôzne, sú nesporne štatistické údaje sledujúce rôzne faktory.

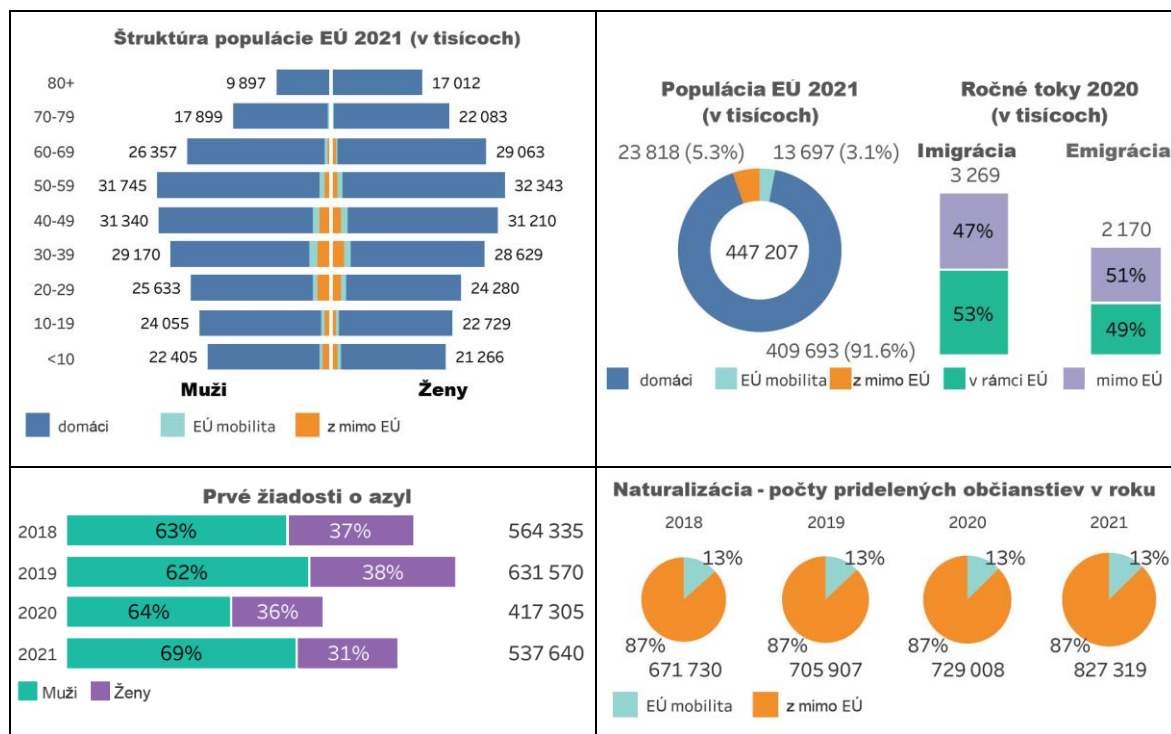
1.1 EÚ A MIGRÁCIA V ČÍSLACH

Európska únia a jej členské štáty využívajú rôzne nástroje na zvládanie a reguláciu migrácie. Krajiny s vyššou mierou imigrantov v rámci svojej populácie si samozrejme ich význam uvedomujú a nástroje migračnej politiky nastavujú a využívajú tak, aby v maximálnej miere integrovali takých migrantov, ktorí sú v súlade s potrebami a v prospech ich vlastnej populácie. Európsky imigračný portál (https://immigration-portal.ec.europa.eu/index_en) definuje a doslova pozýva kategórie migrantov, ktorých Európska uvíta na svojom území, ako vysokokvalifikovaných pracovníkov, vedcov, študentov či sezónnych pracovníkov. Správne uplatňovanie nástrojov migračnej politiky umožňujú podrobné dáta, ktoré zhromažďuje pre Európsku komisiu EUROSTAT. V prehľadnej forme vhodnej pre politikov, výskumníkov,

ekonómov ale aj širokú verejnosť Európska komisia vydáva aj ročenku atlas migrácie. Z dát Atlasu migrácie 2022 (Scapolo a kol., 2023) a údajov EUROSTAT-u vychádzal autor aj pri spracovaní nasledujúcich podkapitol.

1.1.1 ZÁKLADNÝ PREHĽAD

Európska únia má v súčasnosti približne 450 miliónov obyvateľov, pričom viac ako 38 miliónov, teda 8,5 % z nich, žije v inej krajine ako sa narodilo. Prevažujú migranti z krajín mimo EÚ, týchto v roku 2021 žilo na území EÚ takmer 24 miliónov. Migračné toky v ostatných rokoch kulminovali v roku 2015, avšak naďalej celkový ročný pohyb v rámci EÚ dosahuje relatívne vysoké hodnoty – v roku 2020 to bolo spolu takmer 5,5 milióna ľudí. Z celkového pohľadu na úniu imigrácia dlhodobo prevyšuje emigráciu. V roku 2020 do členských krajín prišlo 3,27 milióna obyvateľov, pričom viac ako polovica z nich z inej krajiny EÚ a 47%, čiže zhruba 1,5 milióna, z tretích krajín. Keďže však viac ako 1 milión občanov Európsku úniu opustilo, celkový prírastok populácie zapríčinený migráciou bol len približne 1,1 milióna. Medzi žiadateľmi o azyl prevyšujú so stúpajúcim trendom muži, ktorí v roku 2021 podali až viac ako 2/3 z celkového počtu žiadostí. Miera naturalizácie vykazuje rovnako stúpajúce tendencie, keď z ostatných štyroch rokov vrcholila v roku 2021 pridelením viac ako 800 tisíc občianstiev členských krajín EÚ. Pri pohľade na demografickú pyramídu je zjavné, že migrujúce obyvateľstvo predstavuje nezanedbateľnú zložku populácie Únie, pričom najvyššie zastúpenie má medzi jej produktívnou časťou. Viac podrobností a grafické znázornenie na obrázku 1:

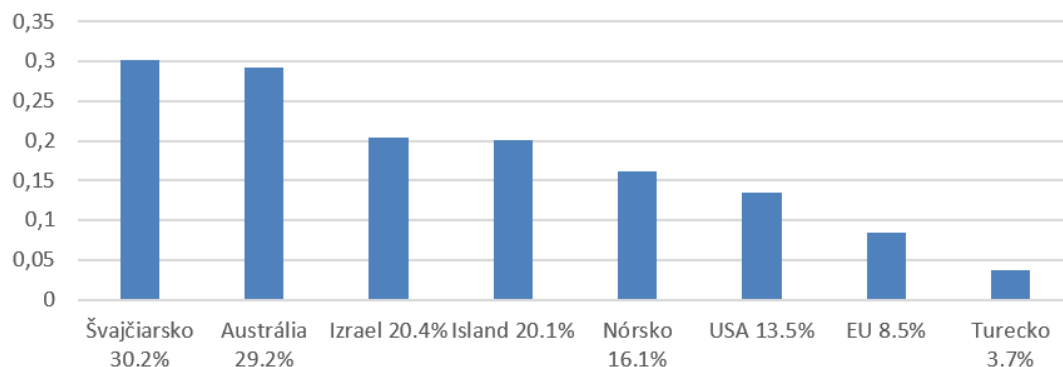

Obrázok 1 Základné údaje o celkových počtoch spojených s migráciou v EÚ
Zdroj: Scapolo a kol., 2023

1.1.2 EÚ A MIGRÁCIA Z GLOBÁLNEHO POHĽADU

Faktom je, že miera migrácie do Európskej únie nie je zo svetového pohľadu na výnimočne vysokých hodnotách. Na obrázku 2 je graficky znázornený percentuálny podiel

obyvateľov krajín, ktorí boli narodení v inej krajine než sa trvalo zdržiavajú. Je možné konštatovať, že miera migrácie z globálneho pohľadu je nižšia ako v mnohých rozvinutých krajinách.

Obrázok 2 Podiel obyvateľstva narodeného v inej krajine, než v krajine pobytu, vo vyspelých krajinách sveta
Zdroj: EUROSTAT, 2023

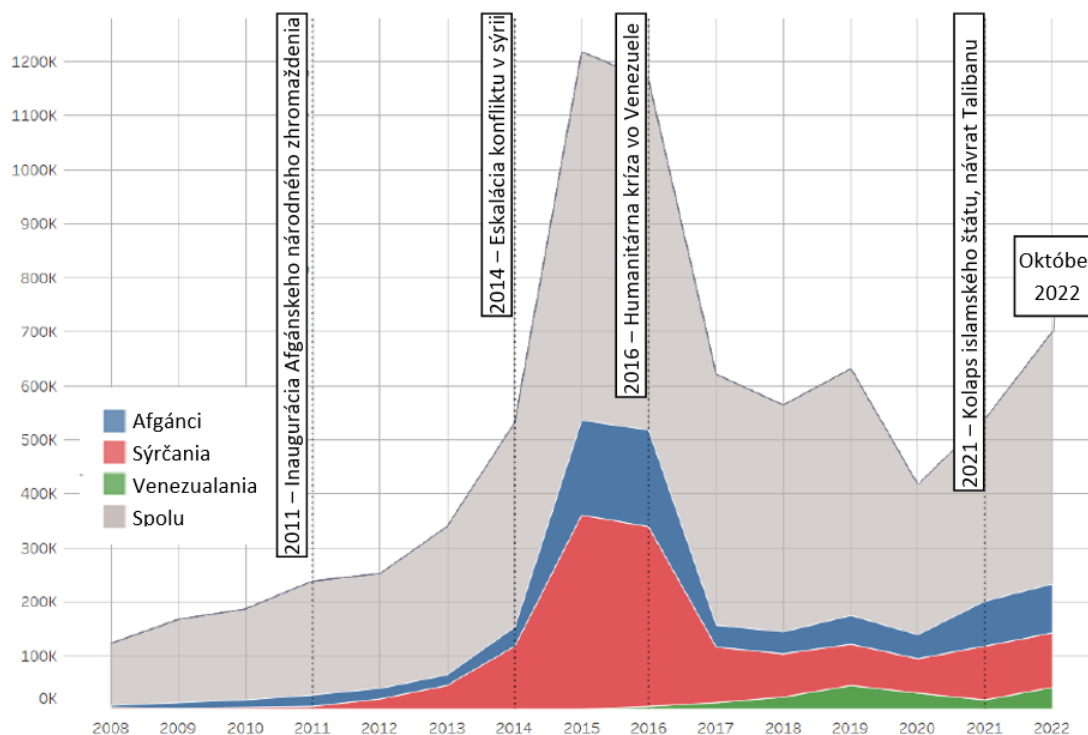
1.2 KDE HĽADAŤ PRÍČINY MIGRÁCIE

Ako už bolo spomínané v úvode článku, migrácia je jav, ktorý nie je ničím novým, je to dlhodobý sledovateľný proces, v širšom slova zmysle pozorovateľný v minulosti dávno pred výskytom človeka na planéte Zem. Príčiny migrácie rastlinných a živočíšnych druhov možno hľadať v tom, že opúšťajú lokality s menej priaznivými podmienkami a usadzujú sa v miestach viac vhodných pre život. Analogicky aj sťahovania ľudí v dávnej minulosti boli primárne ovplyvnené týmito základnými push a pull faktormi, ktoré ich vyhánali z jedného miesta, resp. lákali do novej lokality. Rozdiel je samozrejme v tom, že človek, postupne ako sa úroveň jeho poznania vyvíjala, toto konanie ovplyvňoval svojou vôľou.

V pravekej spoločnosti žili ľudia v malých a izolovaných spoločnostiach a boli pri migrácii ovplyvnení hlavne výskytom iných živočíšnych a rastlinných druhov, ktorými sa živili. Od čias neolitického obdobia však človek dokázal svoje prostredie prispôbovať svojim potrebám a sám tak výraznejšie ovplyvňovať podmienky v ktorých žili čoraz väčšie a hustejšie osídlené spoločnosti. Kým praveký kmeň pri úteku pred komármi do vyššie položenej lokality len s malou pravdepodobnosťou výraznejšie ovplyvnil životy iných kmeňov, v súčasnom previazanom a komplexnom svete, s prístupom k informáciám a mobilite je situácia výrazne komplikovanejšia.

1.2.1 PUSH FAKTORY ZAPRÍČIŇUJÚCE MIGRÁCIU

Ako už z názvu vyplýva (push = tlačiť), ide o impulzy, ktoré populáciu nútia opúšťať obvyklé miesta pobytu. Migračné vlny, ktoré najvýraznejšie ovplyvňujú EÚ boli spôsobené práve nimi. Podľa Maslowovej pyramídy ľudských potrieb je potreba bezpečia a istoty druhou najdôležitejšou ihneď po fyziologických potrebách. A práve stratu bezpečia je možné identifikovať ako kľúčový faktor, ktorý vyhnal zo svojich domovov milióny ľudí z krajín najviac postihnutých udalosťami v Afganistane, Sýrii, Venezuele alebo aktuálne na Ukrajine, ako vidieť na obrázku 3:

Obrázok 3 Počty prvých žiadostí o azyl v EÚ a súvis s udalosťami v Afganistane, Sýrii a Venezuele
Zdroj: Scapolo a kol., 2023

Označiť ako príčinu migrácie len push faktor spôsobený konfliktami v problematických krajinách by bolo prílišným zjednodušením problému. Z grafu na obrázku 3 však jednoznačne vyplýva súvis pocitu ohrozenia, nedostatku bezpečnosti a motivácie opustiť krajinu, v ktorej sa už obyvateľstvo, alebo jeho konkrétna časť necíti bezpečne a výrazných nárastov migračných tokov z týchto krajín. Problém je však oveľa komplexnejší a okrem faktorov, ktoré migrantov tlačia z krajiny vstupujú výrazne do hry aj faktory, ktoré ich do iných krajín lákajú, prípadne ich pohyb usmerňujú, spomaľujú, zrýchľujú alebo dokonca zastavujú.

1.2.2 PULL FAKTORY AKCELERUJÚCE A USMERŇUJÚCE MIGRÁCIU

Za pull faktory (pull = ťahať) sa označujú tie, ktoré migranta, alebo potencionálneho migranta, motivujú k tomu, aby si zvolil za svoje nové miesto pobytu konkrétnu krajinu. Lákavou a atraktívnou destináciou sa môže stať cieľová krajina aj bez cieleného vytvárania pull faktorov – napríklad vysokou úrovňou bezpečnosti a životnej úrovne svojich obyvateľov.

Migračná politika EÚ, ale aj migračné politiky jednotlivých členských štátov, však podmienky priťahujúce migrantov vytvárajú aj zámerne a migračné toky podporujú. Dôvodov na takúto politiku je viacero. Okrem tradičných pilierov azylovej politiky týkajúcich sa ochrany osôb, ktoré opustili domovské krajiny z dôvodov vážneho bezprávia, hroziaceho prenasledovania a ako prejav solidarity z humanitárnych alebo iných dôvodov, uplatňuje EÚ aj politiky aktívne akcelerujúce imigráciu z tretích krajín (Migračná politika SR s výhľadom do roku 2025, 2020).

Jedným z hlavných dôvodov podpory migračných tokov do EÚ je nepriaznivý demografický vývoj Únie a jej jednotlivých členských krajín. Obrázok 1 na grafe Štruktúra

populácie EÚ 2021 zobrazuje, ako nepriaznivo sa pre Úniu vyvíja demografická pyramída, ktorá svojím tvarom pripomína pyramídu už len veľmi vzdialene. Nedostatočné prírastky obyvateľstva členských krajín sa prejavujú nízkym zastúpením detí a mladej populácie, čo v najbližších desaťročiach, v kombinácii so starnutím najpočetnejších ročníkov a predlžovaním dĺžky života, môže spôsobiť vážne spoločenské, ekonomické ale aj bezpečnostné problémy.

Za udržateľnú reprodukciu sa považuje taká úroveň pôrodnosti, ktorá zabezpečí, že pri zohľadnení úmrtnosti pripadnú na každú ženu 2 deti, ktoré sa dožijú reprodukčného veku. V našich podmienkach nízkej úmrtnosti je hodnota pôrodnosti, ktorá by zaručila udržateľnú reprodukciu rovná približne hodnote 2,1. Dlhodobou sa však priemerná pôrodnosť členských krajín pohybuje na hodnote približne 1,5. Bez podstatných zásahov by zo štatistického hľadiska táto hodnota znamenala postupný úpadok až úplné vymiznutie populácie EÚ. Jedným z možných nástrojov na riešenie tohto problému sa javí aj riadená migrácia, zameraná na imigráciu mládeže a osôb v produktívnom veku, ale napríklad aj na motiváciu mladých ľudí vrátiť sa do pôvodnej krajiny pobytu. Výskumy v tejto oblasti ukazujú, že aplikáciou vhodných zásahov, spojených so selekciou migrantov, zmenami vo vzdelávaní a povzbudzovaní pôrodnosti je možné dosiahnuť pozoruhodné výsledky. Za priekopnícke krajiny, ktoré úspešne aplikujú politiky riadenej migrácie v prospech pozitívneho vývoja demografického zloženia spoločnosti možno označiť napríklad Švédsko a Kanadu (Marois a kol., 2020).

2 MIGRÁCIA A BEZPEČNOSŤ EURÓPSKEJ ÚNIE

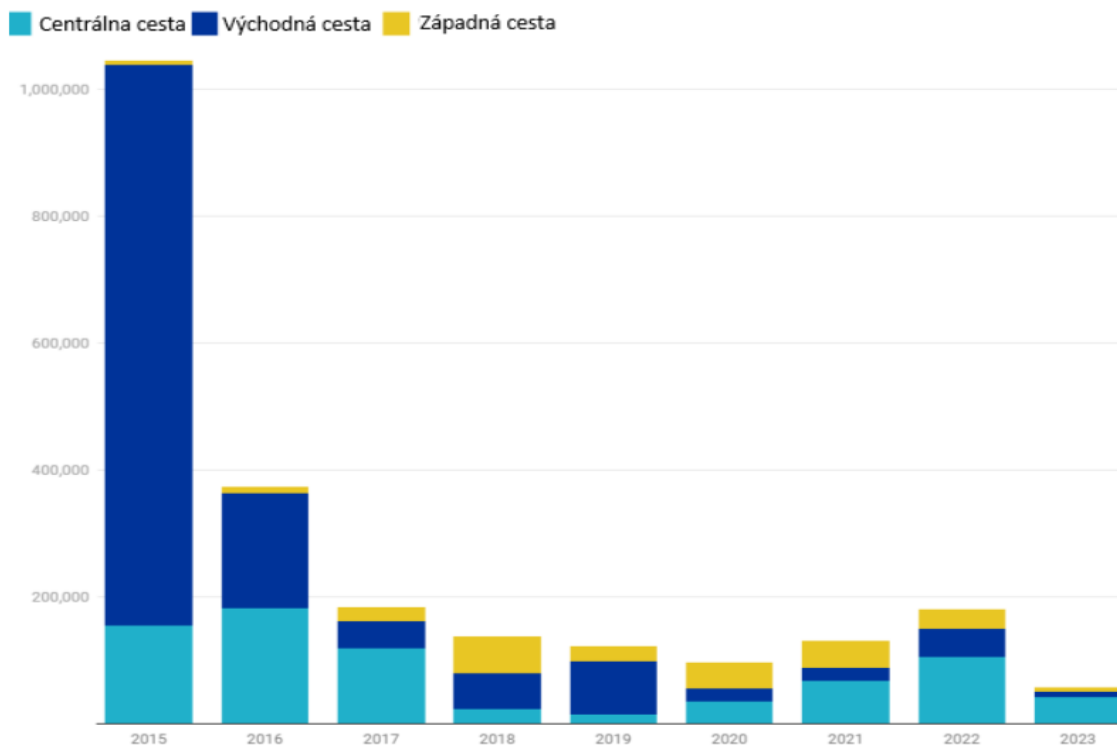
Celkom oprávnene sa s problémom migrácie začali spájať otázky bezpečnosti hlavne počas a po migračnej kríze v roku 2015. Išlo o najväčšiu migračnú vlnu od vzniku Únie a okrem svojej masovosti bola príznačná tým, že väčšina migrantov pochádzala z etnicky, kultúrne a nábožensky výrazne odlišného prostredia.

K enormnému tlaku migrantov na Schengenské hranice a ich ďalšiemu nekontrolovanému pohybu v Schengenskom priestore výrazne napomohla aj politika otvorených dverí, ktorú v auguste 2015 začalo uplatňovať Nemecko. To sa rozhodlo, na základe diskrečného práva posudzovať žiadosti o medzinárodnú ochranu bez toho, aby skúmalo akým spôsobom sa migrant do Únie dostal.

Keď v lete a na jeseň roku 2015 migračná kríza vypukla naplno, do Európy sa valili státisíce migrantov bez toho, aby ich štáty strážiace Schengenskú hranicu akokoľvek regulovali, alebo aspoň monitorovali ich pohyb. Úlohy potrebné pre registráciu po prekročení hraníc a kontrolu totožnosti tieto štáty nezvládli. Nebol absolútne žiadny prehľad o tom, kto do Únie prichádza a v davoch neboli nijako oddelení oprávnení žiadatelia o medzinárodnú ochranu od v lepšom prípade ekonomických migrantov a v horšom prípade bojovníkov Islamského štátu (Břicháček, 2016).

K razantnejšiemu postoju Únie k riešeniu problémov spojených s ilegálnou migráciou prispeli série islamom motivovaných útokov v Západnej Európe a série sexuálne motivovaných udalostí z Novoročných osláv na prelome rokov 2015 a 2016, keď len na území Nemecka bolo hlásených viac ako 1000 sexuálne motivovaných útokov spáchaných prevažne nelegálnymi prisťahovalcami. Zároveň začala výrazná polarizácia obyvateľov Únie vo vzťahu k prisťahovalcom.

O rozsahu, intenzite a nezvládnutí nelegálnej migračnej vlny vypovedá grafické znázornenie na Obrázku 4:

Obrázok 4 Počty nelegálnych prechodov hraníc EÚ v rokoch 2015 - 2023
Zdroj: European council, 2023

2.1 NÁSTROJE A POLITIKY VYUŽÍVANÉ EÚ NA REGULÁCIU EXTERNEJ MIGRÁCIE

Prakticky od začiatku svojho fungovania Únia vytvárala bilaterálne, regionálne, ale aj interkontinentálne dohody a programy týkajúce sa regulácie externej migrácie. Migračná vlna z roku 2015 a s ňou spojené vyššie spomenuté bezpečnostné incidenty, ale napríklad aj dramatický nárast úmrtí migrantov v Stredozemnom mori, prinútil EÚ a jednotlivé členské štáty upraviť, alebo začať využívať nové nástroje a politiky. Ich stručný prehľad je obsahom nasledujúcich podkapitol.

2.1.1 EXTERNALIZÁCIA RIADENIA MIGRÁCIE A JEJ PREPOJENIE SO SPOLOČNOU BEZPEČNOSTNOU A OBRANNOU POLITIKOU EÚ (CSDP)

V reakcii na migračnú krízu v roku 2015 Európsky parlament súhlasil s rozšírením misie EUCAP Sahel Niger, na podporu Nigérijskej vlády, na zabránenie nelegálnej migrácie. Po zmene mandátu misia vytvorila základňu na hlavnej migračnej trase migrantov zo Západnej Afriky smerujúcich do Líbie a následne do EÚ. V júni 2015 Únia spustila aj námornú operáciu proti prevádzkačstvu a pašovaniu v Stredozemnom mori EUNAVFOR Med, zameranú na rozloženie sietí obchodníkov s ľuďmi. Misia vyhľadáva a obsadzuje podozrivé plavidlá.

2.1.2 POSILNENIE OCHRANY HRANÍC, PÁTRACÍCH A ZÁCHRANNÝCH AKTIVÍT

Za účelom ochrany hraníc má Únia zriadenú už od roku 2005 agentúru Frontex. Táto mala spočiatku len podporný charakter a rozpočet približne 6 miliónov € ročne. Hlavne od roku

2015 však tento rozpočet výrazne vzrástol a v súčasnosti presahuje hodnotu 500 miliónov € ročne. Zároveň Európsky parlament v roku 2016 výrazne posilnil kompetencie agentúry, prijatím nariadenia o Európskej pohraničnej a pobrežnej strážii (EBCG). V súčasnosti Frontex disponuje viac ako 10 000 vlastnými príslušníkmi pobrežnej a pohraničnej stráže a má kompetencie posilniť hranice EÚ dokonca aj v prípade nesúhlasu členských štátov (Niemann – Zaun, 2023).

2.1.3 NÁVRATOVÉ A READMISNÉ DOHODY

Sú uzatvárané centrálné – medzi Úniou a krajinami pôvodu migrácie, bilaterálne – medzi členskou krajinou EÚ a tretou krajinou alebo multilaterálne – medzi viacerými krajinami súčasne. Práve príkladom multilaterálnej readmisnej dohody je dohoda medzi Tureckom a EÚ o návrate nelegálnych migrantov na územie Turecka, platná od roku 2016. Aj keď sa o nej hovorí ako o dohode medzi Úniou a Tureckom, v skutočnosti ju podpisovali predstavitelia jednotlivých členských štátov. S najväčšou pravdepodobnosťou preto, aby obišli možnosť uplatnenia práva veta neposlušných členov Únie. Viacerí odborníci však upozorňujú, že tým pádom boli vlastne obídené základné princípy fungovania EÚ (Niemann – Zaun, 2023). Napriek kontroverznosti dohody, ktorá bola často označovaná ako nástroj vydierania zo strany Turecka, je pravdepodobné, že dohoda pomohla znížiť a zabránila novým príchodom migrantov zo Sýrie, za cenu investícií do tureckej utečeneckej infraštruktúry vo výške 6 miliárd €.

2.1.4 POMOC V OBLASTI ROZVOJA A OBCHODU

V kontexte migračnej krízy z roku 2015 sa výrazne zvýšili investície Európskej únie prúdiace do tretích krajín za účelom externalizovaného riadenia migrácie, hlavne vytvorením fondu EUTF Afrika. V rámci neho bolo podporených 251 projektov v celkovej hodnote takmer 5 miliárd € v 26 afrických krajinách (European Commission, 2022). Touto investíciou sa Únia pokúša vytvárať v krajinách pôvodu migrácie podmienky na kreovanie pracovných príležitostí, ktoré by udržali potenciálnych migrantov v krajinách pôvodu.

2.2 ÚČINNOSŤ NÁSTROJOV A POLITÍK EÚ NA REGULÁCIU MIGRÁCIE

Napriek skepticizmu a kritike politík a nástrojov EÚ na zvládanie migrácie, je možné konštatovať, že ich účinnosť je relatívne vysoká, viď. pokles nelegálnej migrácie na Obrázku 4. Zároveň je možné tvrdiť, že migračná kríza z roku 2015, skúsenosti získané pri jej zvládaní, posilnenie kompetencií a nástrojov migračnej politiky Únie, vytvorili predpoklady pre jednoduchšie zvládnutie súčasnej utečeneckej krízy súvisiacej s vojnou na Ukrajine.

ZÁVER

Bola by EÚ bez migrácie bezpečnejším miestom?

Súčasný svet je možné charakterizovať mimoriadne vysokým stupňom komplexnosti a previazanosti. Snahy o izoláciu problému bezpečnostných rizík zameraním externej migrácie do Európskej únie by boli veľmi krátkozraké. Rovnako snahy o izolovanie problému migrácie len do roviny imigrácie z tretích krajín, je prakticky nemožné. Migračné toky medzi členskými krajinami, smerom von mimo Únie a naopak do Únie sú v takých vysokých objemoch, viď Obrázok 1, že výrazným spôsobom zasahujú do prakticky všetkých oblastí života Únie.

Úplným uzavretím migračných kanálov smerujúcich do EÚ by sa veľmi pravdepodobne narušila súčasná krehká rovnováha, ktorú sa snaží nájsť Únia ako celok, ale ešte viac jednotlivé členské štáty. Existujúca potreba eliminácie vplyvov emigrácie, odlivu mozgov, nedostatku pracovnej sily v konkrétnych odvetviach, nízkej pôrodnosti, starnúcej populácie a ďalších je zjavná. Na druhej strane sa ukázalo aj to, že politika otvorených dverí vystavuje Európu aj bezpečnostným hrozbám.

Jednoduché zavretie dverí však nie je v takom komplexnom prostredí univerzálnym riešením. Negatívnym príkladom nesprávne aplikovanej migračnej politiky sa žiaľ môže javiť práve Slovenská republika. Až do vypuknutia utečeneckej krízy zapríčinennej vojnou na Ukrajine sme boli krajinou Únie s najnižším počtom imigrantov na tisíc obyvateľov (EUROSTAT, 2023). Naopak emigrácia, úbytok pracovnej sily a odliv mozgov sú v SR na alarmujúcej úrovni. Kombinácia týchto faktorov prináša riziko, že SR príde do roku 2070 až o 30% pracovnej sily (European Commission, 2018). Napriek tomu postoje Slovákov voči imigrácii sú doteraz mimoriadne negatívne.

Strážiť migrantami, bezpečnostnými hrozbami, ktoré so sebou prinášajú, v prostredí populácie s prevažujúcimi negatívnymi postojmi k migrácii, môže priniesť výrazný politický prospech. Je však bezpečné, keď sa o naše deti musia starať lekári vo veku nad 70 rokov, rušíme pre nedostatok lekárov oddelenia alebo celé nemocnice? Bezpečnosť sa nedá izolovať len na sexuálne násilie páchané na ženách migrantami. Udalosti po Brexite, keď Veľká Británia pre akútny nedostatok vyhostených šoférov zažívala krízu v oblastiach potravinovej a energetickej bezpečnosti, ukazujú na komplexnosť a previazanosť súčasného sveta vo vzťahu k migrácii.

Vojna na Ukrajine a súvisiace utečenecké toky, ktoré smerovali aj na Slovensko, znamenali okrem nutnosti zvládnuť tranzit aj 450 násobne zvýšený záujem o zotrvanie cudzích štátnych príslušníkov na území SR. To nás postavilo do situácie rekordného nárastu v rámci EÚ (Scapolo a kol., 2023). Je pravdepodobné, že zvládnutie tohto náporu bude znamenať aj zmenu postojov občanov SR k imigrácii, ako k jednému z nástrojov na vyriešenie negatívnych javov spojených s emigráciou a odlivom pracovnej sily a mozgov zo Slovenska.

Stlmením migračnej krízy z roku 2015 a jej následkov, zvládaním súčasnej utečeneckej vlny z Ukrajiny, vytvorením účinných nástrojov a politik Únia napriek počiatočným problémom preukázala schopnosť reagovať na bezpečnostné hrozby spojené s prílivom migrantov a ukázala pripravenosť čeliť v budúcnosti prípadným ďalším krízam podobných, alebo nebudaj ešte väčších rozmerov. Cítiť to aj z príhovoru Ursuly von der Leyen pri hodnotení stavu únie v roku 2022: „Naše aktivity v súvislosti s ukrajinskými utečencami nesmú byť len výnimkou. Môžu byť návodom ako pokračovať ďalej. Potrebujeme férované a rýchle postupy, systém ktorý odolá kríze a je rýchlo aplikovateľný a permanentný a právne záväzný mechanizmus, ktorý zaručí solidaritu“ (Von der Leyen, 2022).

Cieľom práce bolo prehľadným a prierezovým spôsobom prezentovať pravdivé, vyvážené a v rámci možností komplexné informácie o faktoch, príčinách, trendoch, benefitoch a bezpečnostných rizikách spojených s témou Európskej únie a migrácie. Autor prácou potvrdil, že migrácia je nevyhnutnou súčasťou života európskeho spoločenstva. Jej miera je v porovnaní s inými vyspelými krajinami sveta relatívne nízka. Z imigrácie z tretích krajín môže Únia a hlavne jednotlivé členské krajiny vrátane Slovenska profitovať a tlmiť pomocou nej negatívne dopady emigrácie, odlivu pracovnej sily, odlivu mozgov, nízkej pôrodnosti a starnutia populácie. Je však extrémne dôležité, aby šlo o imigráciu riadenú, v súlade s potrebami a schopnosťami prijímania cudzincov. O toto sa dokáže Únia výrazne lepšie postarať ako v minulosti, s pomocou vhodných nástrojov, rovnako ovplyvňovať push faktory externalizovaním riadenia migrácie mimo územia EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- EUROSTAT. 2023. *Population on 1 January by age group, sex and country of birth*. [online]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_POP3CTB__custom_5958588/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=3876784e-fd97-4fe3-a740-2bd2154233cd
- EUROPEAN COMMISSION. 2018. *Ageing working group: Country fiche on 2018 pension projections of the Slovak republic*. [online]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/final_country_fiche_sk.pdf
- EUROPEAN COMMISSION. 2022. *EU Emergency Trust Fund for Africa*. [online]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/index_en
- EUROPEAN COUNCIL. 2023. *Infographic - Migration flows: Eastern, Central and Western routes*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/migration-flows-to-europe/>
- BŘICHÁČEK, T. 2016. *Unie ve viru migrační krize*. Praha: Institut Václava Klause, 2016. 262 s. ISBN 9788075420237.
- KOVŤUK, O. a kol. 2022. *Odliv mozgov a jeho vplyv na jednotlivé odvetvia a regióny v SR*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.azzz.sk/soubor/analyza-odliv-mozgov-a-jeho-vplyv-na-jednotlive-odvetvia-a-regiony-v-sr>
- MAROIS, G. a kol. 2020. Population aging, migration, and productivity in Europe. In *PNAS* [online]. 2020, vol. 117, no. 14. Dostupné na internete: <https://www.pnas.org/doi/epdf/10.1073/pnas.1918988117> DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1918988117>
- MIGRAČNÁ POLITIKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY S VÝHLADOM DO ROKU 2025, 2020. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky&subor=419162>
- NIEMANN, A – ZAUN, N. 2023. Introduction: EU external migration policy and EU migration governance: introduction. In *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2193710>
- PAVLÍK, Z. – KALIBOVÁ, K. 2005. *Mnohojazyčný demografický slovník/český svazek*. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 182 s. ISBN 80-239-4864-4.
- RUDAN, I. 2006. Health effects of human population isolation and admixture. In *Croatian medical journal*, 47, 2006, 4, s. 526–531.
- SCAPOLO, F. a kol. 2023. *Atlas of Migration – 2022*. [online]. Dostupné na internete: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/atlas-migration_en
- VÁŠEČKA, M. 2009. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike*. [online]. Dostupné na internete: https://www.iom.sk/sk/publikacie/integracia-migrantov.html?download=104:mic/postoje_verejnosti_k_cudzincom_iom.pdf
- VON DER LEYEN, U. 2022. *State of the Union 2022*. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5493

mjr. Ing. Michal VAJDA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
michal.vajda@aos.sk